

ביאור הדף מסכת שבועות דף י"ג

במשנה התבאר שעל שאר עבירות שבתורה הקלות והחמורות, הזדונות והשגגות, שנודעו ושלא נודעו, עשה ולא תעשה, כריתות ומיתות בית דין, שעיר המשתלח מכפר. ושואלת הגמרא שהרי קלות זה עשה ולא תעשה, וחמורות זה כריתות ומיתות בי"ד, והודע זה מזיד ולא הודע זה שוגג, ומדוע כפלה המשנה את כל אלו.

ושואלת הגמרא באיזה אופן שעיר יוה"כ מכפר על עשה, שאם הוא לא עשה תשובה הרי נאמר במשלי "זבח רשעים תועבה", ואם הוא עשה תשובה הרי מיד מתכפר לו העשה, ששנינו בברייתא "עבר על מצות עשה ועשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו".

ותירץ רבי זירא שאמנם מדובר באדם שלא עשה תשובה, והמשנה כדעת רבי שאפילו לו יוה"כ מכפר. **וכפי** ששנינו בברייתא שרבי אומר שעל כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר, חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בבשר, שאם עשה תשובה יום הכפורים מכפר ואם לאו אין יום הכפורים מכפר.

ומבארת הגמרא את טעמו של רבי שעל אילו אין יוה"כ מכפר, ששנינו בברייתא על הפסוק "כי דבר ה' בזה" שזהו הפורק עול, ומגלה פנים בתורה, ו"את מצותו הפר" זה המפר ברית בבשר, ועליהם נאמר "הכרת תכרת" "הכרת" לפני יוה"כ "תכרת" לאחר יוה"כ. ומכאן לומדים שיוה"כ לא מכפר עליהם.

אמנם אם עשה תשובה יוה"כ מכפר, שנאמר "עונה בה" דהיינו שכל מה שתיכרת הנפש הזו, זה רק אם עוונה בה, ולא אם עשה תשובה.

אמנם חכמים חולקים על רבי וסוברים שלמי שלא עשה תשובה אין יוה"כ מכפר, ומה שנאמר "היכרת תיכרת", אין הכוונה לומר ששלושת אלו אינם מתכפרים ביוה"כ, כי בלאו הכי אינם מתכפרים, מחמת שלא עשו תשובה, אלא הכוונה "הכרת" בעולם הזה, "תכרת" לעולם הבא.

ומה שנאמר "עונה בה" מלמד שאם עשה תשובה ומת מיתה ממרקת.

מקשה הגמרא כיצד יתכן שהמשנה היא כדעת רבי, הרי בהמשך המשנה התבאר שבין ישראל ובין הכהנים ובין כהן משוח מתכפרים בשעיר לעזאזל, והרי זו דעת רבי יהודה שסובר שכהנים מתכפרים יחד עם ישראלים בשעיר לעזאזל ולא הפר.

וביאר רב יוסף שהמשנה היא דעת רבי, אלא שבאמת רבי לגבי כפרה בשעיר סובר כרבי יהודה, שאף הכהנים מתכפרים בשעיר לעזאזל.

ושאל אביי את רב יוסף, מדוע הוא אמר שהמשנה היא כרבי, והוא סובר כדעת רבי יהודה בכפרה, ולא אמר להפך, שהמשנה היא דעת רבי יהודה, והוא סובר כדעת רבי לגבי הא שיוה"כ מכפר אף למי שלא עשה תשובה.

ושאל אביי את רב יוסף, הם באמת אפשר לבאר את המשנה אף באופן הזה, אלא שהדרך להעמיד את המשנה שהתלמיד שהוא רבי סובר כרבו רבי יהודה, ולא להפך. או שאי אפשר להעמיד את המשנה כרבי יהודה, כי רבי יהודה באמת לא סובר כרבי לגבי כפרה על מי שלא עשה תשובה, ולכן אי אפשר להעמיד את המשנה כשיטתו.

והשיב לו רב יוסף, שדווקא הוא העמיד את המשנה כרבי ואמר שהוא סובר כרבי יהודה לגבי כפרת השעיר לעזאזל, ולא העמיד כרבי יהודה ומר שרבי יהודה סובר כרבי לגבי כפרת יוה"כ למי שלא עשה תשובה, כי לדעת רבי יהודה אין יום הכיפורים מכפר אלא על מי שעשה תשובה.

וכפי ששנינו בברייתא, שאין אומרים שיהא יוה"כ מכפר על שבים ועל שאינן שבים, ולומדים זאת מחטאת ואשם, שהם מכפרים ויום הכפורים מכפר, וכפי שחטאת ואשם אין מכפרים אלא על השבים, אף יוה"כ אינו מכפר אלא על השבים.

ואי אפשר לומר שאי אפשר ללמוד מחטאת ואשם, כי הם מכפרים רק על שוגג, אבל יוה"כ מכפר אף על המזיד, ולכן שיתכן שהוא מכפר גם על שאינם שבים, כי אמנם נאמר בפסוק "אך בעשור לחודש השביעי וכו'" ו"אך" משמע למעט כפרתו ולומר שאינו מכפר על שאינם שבים.

ואמר רב יוסף שברייטא זו היא דעת רבי יהודה, כי סתם סיפרא הוא ר' יהודה ורואים שלדעתו אין יוה"כ מכפר על שאינם שבים, ולא כדעת רבי.

ומקשה הגמרא שהרי בסתם סיפרא אחר מצינו שיוה"כ מכפר אף על שאינם שבים, ששנינו בברייטא שאין אומרים שלא יהא יוה"כ מכפר אלא אם כן התענה בו וקראו מקרא קדש ולא עשה בו מלאכה, אלא אף אם לא התענה בו ולא קראו מקרא קדש ועשה בו מלאכה יום הכיפורים מכפר שנאמר "יום כפורים הוא" ומשמע שמכל מקום הוא מכפר.

ותירץ אביי שהברייטא הזו היא דעת רבי, החולק על רבי יהודה וסובר שיוה"כ מכפר אף שאינם שבים.

ורבא אמר שאף הברייטא שאומרת שאין יוה"כ מכפר על שאינם שבים היא כדעת רבי, וכוונת רבי שם לאלו שעוברים על איסורי כרת של יום הכיפורים עצמו וכגון שאכל ביוה"כ, שאף שרבי סובר שיום הכיפורים מכפר על שאינם שבים, הוא מודה שאין יום הכיפורים מכפר על מי שעבר על איסורי הכרת של יום הכיפורים עצמו.

וניסה רבא להוכיח כך בדעת רבי, כי אם יוה"כ מכפר אף על איסורי הכרת של יוה"כ עצמו, ממילא לא יתכן מעולם כרת על איסורי יוה"כ, כי נתכפרו בו עצמו.

אך דוחה גמרא את ההוכחה, כי יתכן שאדם יעבור בלילה על איסורי יוה"כ, ואחר כך ימות לפני שיאיר הבוקר, וכיון שרק עיצומו של יום מכפר ולא הלילה, הוא לא יתכפר על הכרת.

ומנסה הגמרא לומר שעדיין מוכח כדברי רבא, כי לולי דבריו לא יתכן לרבי חיוב על העובר על איסורי כרת **ביום** הכיפורים.

אך אף את הוכחה זו דוחה הגמרא כי יש אופנים שלמרות זאת יתחייב כרת, וכגון שאכל אומצת בשר ביוה"כ ונחנק ממנה ומת, שלא הספיק לעבור עליו אפילו מעט מהיום בלא אכילה, ואז אין היום מכפר עליו, או באופן שאכל סמוך לשקיעה עד שקיעת החמה, שאז לאחר שסיים את העבירה לא היה שהות ביום הכיפורים עצמו להתכפר לו.

עמוד ב'

במשנה התבאר שעל שאר עבירות שבתורה הקלות והחמורות, הזדונות והשגגות, שנודעו ושלא נודעו, עשה ולא תעשה, כריתות ומיתות בית דין, שער המשתלח מכפר. בין על ישראלים ובין על כהנים ובין על כהן משוח.

ואז מוסיפה המשנה שיש חילוק בין ישראלים לכהנים בכפרת יום כיפור, לגבי טומאת מקדש וקדשיו, שהפר של הכהן הגדול מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו, והשעיר על הישראלים.

ותמהה הגמרא שמלשון המשנה בתחילה משמע שאין חילוק בין כהנים לישראלים, ואחר כך מחלקת המשנה ביניהם.

וביאר רב יהודה שכוונת המשנה שאחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח מתכפרים בשעיר המשתלח בשאר עבירות, ואין חילוק ביניהן אלא שהפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו והשעיר על ישראל.

ואומרת הגמרא שהמשנה שלנו שאומרת כך היא דעת רבי יהודה, וכפי ששנינו בברייטא שדעת רבי יהודה שחוץ מטומאת מקדש וקדשיו כהנים וישראלים שווים בכפרה.

שהתבאר בברייטא על הפסוק "וכפר את מקדש הקודש, ואת אהל מועד ואת המזבח יכפר, ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר".

שלדעת רבי יהודה "וכפר את מקדש הקדש" מדבר על כפרה על טומאות שהיו לפני ולפנים בקודש הדשים, ו"את אהל מועד" מדבר על טומאה שהייתה בהיכל, ו"מזבח" הכוונה כמשמעו אם הקטיר על מזבח הזהב בטומאה. "יכפר" מדבר על טומאת העזרות, "כהנים" כמשמעו, "עם הקהל" אלו ישראל, "יכפר" אלו הלויים. ולדעת רבי יהודה לומדים מהמילה "יכפר" שהושוו כולן לכפרה אחת, ואמנם לא מדובר על טומאת מקדש וקדשיו, שבזה חלוקה כפרתן, אלא על כפרת שאר עבירות שבזה כולם שווים שמתכפרים בשעיר המשתלח.

אבל לדעת רבי שמעון כשם שדם שער הנעשה בפנים מכפר על ישראל על טומאת מקדש וקדשיו, כך דם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו, וכשם שידיו של שער המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות, כך וידיו של פר מכפר על הכהנים בשאר עבירות.

ושואלת הגמרא שהרי אף לרבי שמעון הושוו כולם לכפרה בפסוק, ומדוע אינו סובר שכפרתם שווה.

ועונה הגמרא שרבי שמעון מבין שמה שהושוו כולם בפסוק הכוונה שיש להם כפרה, אבל כל אחד מתכפר על ידי קרבן אחר.

ואומרת הגמרא שרבי שמעון לומד זאת ממה שנאמר בפסוק "ולקח את שני השעירים", שהוקשו כאן שער המשתלח ושער הנעשה בפנים, שכפי ששער הנעשה בפנים אינו מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו, אלא רק על ישראל שהר נאמר בו "שער החטאת אשר לעם", כך שער המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות.

ולכן סובר רבי שמעון שהפר מכפר על הכהנים ולא השעיר. אמנם דעת רבי יהודה שמה שהשעירים הוקשו בפסוק "ולקח את שני השעירים" זה כלפי זה שדינם שיהיו שוים במראה ובקומה ובדמים.

מנסה הגמרא לומר על ברייתא אחרת שהיא אינה כדעת רבי יהודה. שנאמר בברייתא שלומדים מהפסוק "ושחט את שער החטאת אשר לעם" שאין הכהנים מתכפרים בו, אלא מתכפרים בפרו של אהרן.

ולא יתכן לומר שלא יתכפרו כלל, כי הרי נאמר "את שער החטאת אשר לו" ומשמע שהשעיר רק של אהרן ושאר אחיו הכהנים לא יתכפרו כלל, שהרי נאמר על הכהנים "יכפר" ומשמע שאף להם יש כפרה.

ומוטב לומר שיתכפרו בפרו של אהרן שהרי וודאי שאינו רק של אהרן שהרי נאמר עליו אצל ביתו, ולא לומר שיתכפרו בשעיר הנעשה בפנים שנאמר עליו רק "אשר לעם" ולא נוספו עליו מתכפרים.

ומוסיפה הברייתא שאם תרצה להוסיף בזה, אפשר לומר שאף הכהנים קרויים ביתו של אהרן שנאמר עליהם "בית אהרן ברכו את ה', בית הלוי ברכו את ה' יראי ה' ברכו את ה'".

ואמר ר' ירמיה שברייתא זה אינה כדעת רבי יהודה, שהרי לדעת רבי יהודה כהנים באמת מתכפרים בשעיר המשתלח.

ולכן אמר רבא שהברייתא כדעת רבי שמעון שסובר במשנה שכהנים אין להם כפרה בשעיר המשתלח אלא בפר.

אך אביי אמר שאפשר לבאר את הברייתא הזו אפילו כדעת רבי יהודה, והברייתא אינה מדברת על כל הכפרות שבשעיר המשתלח, אלא רק על טומאת מקדש וקדשיו, שעליה אף לדעת רבי יהודה לא השעיר מכפר, אלא דם פרו של אהרן.

וכוונת הברייתא בקושייתה שמה נאמר שאין לכהנים כפרה על טומאת מקדש וקדשיו, ועל זה אומרת הגמרא שהרי נאמר בפסוק "יכפר" על הכהנים ורואים שיש להם כפרה בשאר עבירות, ולכן כמו שמצינו שיש להם כפרה בשאר עבירות כך יש להם כפרה בטומאת מקדש וקדשיו.

ועל זה אומרת הברייתא שהם יתכפרו בטומאת מקדש וקדשיו בפרו של אהרן שנכללים בו אף ביתו, ולא על שעיר שמצינו שיתכפרו בו חוץ מישראל.